

MAELEZO YA MHARIRI

Tafsiri ya Burda au *Kasida ya Burdah* ni utungo wa kale wa Kiarabu ulioandikwa na Imam Sharafu'l Dini Abudallahi Bin Muhamadi bin Saidi Dilasi al-Busiri (k-1212-1296 M) wa Misri yapata mwaka 1294. Al-Busiri vilevile ndiye mtunzi wa ule utungo mashuhuri uitwao *Hamziyya* ambao ulifasiriwa katika lugha ya Kiswahili na Sayyid Aidarus bin Athumani labda mwaka 1652. Mfasiri wa utungo wa *Burda* ulionukuliwa na Mwalimu Pera Ridhiwani hakutajwa, na wala mwaka haujulikani. Katika kitabu chake cha **Swahili Islamic Poetry** III (1971:166), Knappert anaeleza kuwa *Kasida ya Burdah* ilifasiriwa kwa Kiswahili na Sharifu Abdu Rahman Ahmed al-Badawy katika karne ya kumi na tisa. Hatuna hakika kama tafsiri aliyoitaja Knappert ndiyo hii aliyoinukuu Mwalimu Ridhiwani.

Mhariri

TAFSIRI YA BURDA MS 304

Munukuzi Ustadh P. Ridhiwani

1. Nikwa kukumbuka jirani tami, waliyoko hapo bidhisalami umelitanganya tozi kwa dami, kwamba maanaye ni hayo sema
2. Ama ni upepo kupita kwake, kutoka Kadhwima jaribu zake au ni umeme kwa nuru yake, kuinuka kiza hapo Ilhama
3. Mbona mato yako hukomi tozi, ukiyazuwia hayasikizi kadhalika moyo una simanzi, ukiuzundua huzidi hima
4. Mtu appendao hasitamani, huwa na alama mahadharani, na hasa awapo tozi matoni, na muili wake hapambi nyama
5. Jalau mpendi yakupeteo, ndipo hukuliza athami zao na ukumbukapo mivinje yao, tami na jabali ziliyo thama
6. Kwani kuyakanya mapendi hayo, nasi hukuona hali uliyo matozi na ndiyo nawayuwao, ndio ushuhuda uliotama.
7. Imethubutisha yako huzuni, mefura muili zitefuteni tangi ya bahari kwa ukuruni, wa matozi yako au anama
8. Ni kweli maneno yako ni kweli, ni kivuli chake wangu khalili chalining'arisha yangu hali, sina ladha tena wacha malama
9. Wala sina budi subira, sina huba yangu kama Banu Udhira nimekuarifu yangu dharura, ata kunitaya fanya ruhuma
10. Sina siri tena imefunuka, hautungulizi wahuhutika Wala ndwee zangu sikupozeka, ni ipi faida yangu kusema
11. Umeninasihi kwa twaka yako, ila kusikiza hilo haliko mtu kinenayo mimi nondoka, kwa mahaba yangu siwakukoma
12. Mimi sikukiri nasaha bora, ya mvi mweupe kung'aang'ara nimeutuhumu siupi sura, nimeudhania una tuhuma.
13. Kwa uovu wake nafsi yangu, haikuudhika kwa kilimwengu mvi na ukungi ata ndu yangu, sitoshika yako kurudi nyuma

14. Haikuandaa mgeni wake, amezoshukia kitwani mwake
kumpa hishima asiudhike, nga kwa kutenda kitendo chema.
15. Lau niyuwiye nafusi hini, haitohishimu wito mwingine
ningetia rangi ya ukuruni, kaisita siri mgeni mwema
16. Ni nani ambao ataka fungu, karudisha kewi cha moyo wangu
Kama kurudisha endu zangu, kewi cha farasi kwayo lujama
17. Usiurudishe kwa maasiya, moyo haushibi nimekwambia
metia pupa kila nakingizia, na pupa huzidi lisilokoma.
18. Moyo mfanowe takupa sasa, ni kama kijana wa kumamsa
ukitoipenda ukamuwasa, husuda hutwaa mwana mzima
19. Pendo la nafusi ulifukuze, tahadhari nalo siizoweze
yakikutawali kana mnazi, ima hukuua au nituma
20. Itunge nafusi uiyonapo, kwa amali njema pindi iwapo
imeona tamu mahali hapo, siiwate tena taka salama
21. Mara ngapi moyo kwa hila zake, kuonesha mema dhahiri yake
kinama ni sumu batwini yake, akamwangamiza mwenye kwandama
22. Mcha na zitimbi sitaghafali, zada anashamba namna mbili
hwenda tumbo tumbo wangu khalili, likawa na shari kuliko naima
23. Utowe matozi katika ito, mambo ya harama ili mayuto
nena uzagae penye masito, kutotenda tena fanya azima
24. Halifu nafsi na shaitwani, asi wo wawili siwaamini
wakikunasihwi ewe mwendani, jihadhiri mno kutowegema
25. Usimfuate alo haswimu, usimkubali alo hakimu
wayuwa zitimbi zao ni sumu, jihadhari nao tangu mapema
26. Rabi maghafira yangu kaula, nimezoyanena iso amala
nimenasibisha kana nasila, kwa mtu ambao amezokoma
27. Haquamrisha kheri kutenda, ila moyo wangu mimi ni dunda
hukimisha wewe na kukuvunda, kufanya amali si kwima
28. Wala sikufanya jambo la hadhi, kwa zawadi njema kuihifadhi
wala sikuswali ila faradhi, sikufanya suna hata swaumu.

29. Suna ya mtume alokiswali, kwima kwa ibada yote layali hata zikafura nyayo zo mbili, nimeidhulumu sikuyandama
30. Kafunga matumbo yake azizi, pamoya na jiwe tena mifuzi kuzuwia ndaa zake pumzi, zijiri kwa nguvu aweze kwima
31. Jabali za fedha na za dhahabu, zikanena naye kumkhatibu haya tutumie ewe habibu, tume kaziiza kuzisukuma
32. Uhitaji wake ukakawisha, ndilo lalomba kuyarudisha takwambia moyo litakutosha, haifai pupa kwa maasuma
33. Itakuya iye kwa tumwa wako, kupupia mali hilo haliko huno ulimwengu hatakuwako, ni sababu yake wetu hashima
34. Mhuhamadi bwana wa kaunaini, tiati na mbigu thakalaini Jini na insi na kula fani, tangu Waarabu hata ajama
35. Ni mtume wetu wa kwamrisha, mema na maovu kukatazisha ashindao watu kwa kuwafisha, anenapo la au naama
36. Yeye ni kipendi cha mola wake, tumtumaiye shufaa yake mwenye kutongoa umati zake, katika zituko na zidihama
37. Amelingania dini ya haki, mwenye kumwandama kumsadiki ni sababu kuu ilo wathiki, Mungu kumokoa fil kiama
38. Meshinda mitume jumla yao, sura na tabia na umbo lao hawakurubia sura wa wao, kwa ilimu yake wala karama
39. Wote kwa mtume wana kiasi, katika bahari mayi ukosi au sudu moyo ni hilo basi, yeye mvua kuu iliyo njema
40. Wote wasimeme mbee bwanao, ni nukuta moya jumla yao ya ilimu zote au yambao, na shikili moyo yenye hikima
41. Yeye ni ambao ni muungamu, maana na sura iliyotimu kisa kamuiga yeye alimu, kuwa ni kipendi chake karima
42. Kwa uzuri wake hana sharika, tangu kwa mitume na malaika mungu memswafi ameswafika, jauhari yake kipendi chema
43. Ata usinene nimekuasa, neno la Naswari katika Isa wewe kwa mtume sifu kabisa, sura upendao kwa sifa njema

44. Sura upendao kwa dhati yake, sikunasibisha sharafu lake nasibisha tena kwa cheo chake, sura upendao kwa taadhima
45. Kwani fadhilaze ni ningi sana, hazina mpaka kuyuwikana sura awezao mtu kunena, hamiliki zote akizisema
46. Lau cheo chake ni miujiza, yanasibiana angaliweza mtu mezokufa hata meoza, kwita kwa inale angalikwima
47. Hakutulia kwa lafaza, yote dini yake ina wasaa na sisi samia kwake wativaa, hatutendi shaka wala tuhuma
48. akili za watu zimeemea, hakika ya tumwa hawakuyua mbali na karibu ni sawasawa, ito halikwenda kumtazama
49. Mfano wa yua likidhihiri, huliona toto yako nadhiri ila kuiyua yake khabari, hupati hakika ya kuisema
50. Atawezaye mtu ambao, hapa duniani sura aliyo taghafuli yake nda aleleo, kumuona tumwa yake makama
51. Mtu aloyua kwamba mtume, ni mwanadamu alokarimu huminda ziombe bikul lihiri, huyo memuyua uyuzi tama
52. Kula miujiza waliyokuya, na mitume yote ikaeneya sababu ni nuru yake nabiya, ndipo wakapata nao karama
53. Yeye kwa fadhila ni kama yuwa, na wao ni nyota hilo twayua kudhihiri nuru sharuti kuwa, yua haliyaya kuna dhulama
54. Sharifu kwa sura yake nabia, imemtegeza yake tabia mekusanya wema mzuri ghaya, umbo la furaha na tabasama
55. Ulaini wake ni ua zuri, na sharafu lake kama badiri ukaribu wake kama bahari, ni kama dahari katika hima
56. Kana kwamba tumwa umuonapo, kwa haiba yake pweke awapo kana mfalume azungukapo, na jaishi nyingi iloadhima
57. Kana kwamba lulu katika chaza, achanda kuteka hutetukiza na mahala pake enyi nduguza, ni atamkapo na tabasama

58. Hapana nukato lilinganao, na mtanga wake aketeyeo
mti wa peponi mbwake ambao, mwenye kuunuka ndake neema
59. Yalidhhirisha kuzawa kwake, kuwa njema mno asili yake
tangu kwa Adamu hata babake, Mungu meiswafu nasabu njema
60. Siku alozawa ndiyo ambao, hao mafarisi kupija bao
wakaambiana jumla yao, shida na adhabu imesimama
61. Ukumbi mzuri ukapasuka, kama watu wake walivundika
moyo wa Kisira kababaika, kayua ni baya ndio alama
62. Moto ukazima kwa sikitiko, yakadomaa mai yaliko
ikawa kishindo na papatiko, mai kukauka moto kuzima
63. Wakaona povu watu wa sawa, kibahari chao kukaukiwa
mtu alokwenda kuyatukuwa, asiyadiriki kaya na dhwama
64. Pale penye mto rutuba yake, ndipo penye mayi namna zake
pale penye mayi harara yake, hutoa mvuke na kufufuma
65. Majini wakimba na kabashiri, jiha zikenea kwa yake nuri
haki kwa maana ikidhihiri, na maneno yao walokisema
66. Wakatota mato wasisikie, kwa bishara zao wasongokie
nuru ya wangofu isiwatwae, wasitanabahi wenye malama
67. Wakima wote kuhani wao, kuwapa khabari kaumu zao
kwamba basi tena kwa dini yao, iliyopotofu haina kima
68. Kisa wakaona kwa mato yao, zimondo zikali zishukiyo
kutaka tiyati janibu zao, ili kuondoa zao swanama
69. Ndia ya wahayi mwenyewe Mungu akaihifadhi ndia ya mbingu
kula shaitwani una utungu, kaa hufukuza endeme nyuma
70. Tawapa mfano wa mbio zao, kana Abraha na watu wao
au asikari wakimbiao, zijiwe katiti zake Hashima
71. Ziliposabihi ni mkononi, akazatilia tumwa Amini
kama tasibihi yake Dhanuni, tumboni la tewa kwa salama
72. Kwa kuya mkuu mti Rasuli, yalisujudia na kukubali
hayali na nyao yaliwasili, kwa miundi yake ili karama

73. Misitari yake aloandika, mizi na mashina ikafutika
yalikuwa sawa kutopotoka, kwa adabu kuu na taadhima
74. Kadhalika wingu katika anga, endapo popote likamkinga
harara ya yua ikaitenga, kwa sharafu yake na taadhima
75. Naapa kwa Mungu alopasua, mwezi na mbinguni pande ukawa
nikulipa moyo wake Rasuwa, nimepa kiapo chema
76. Kumbuka na pango walipongia, ni kheri ya watu kwa jamuia
makafiri wote wakatungia, wakatota mato wasifahamu
77. Akaondoka tume wetu bashiri, na mwendani wake Abibakari
nao wakinena wote kufari, hakungia hapa mwanaadama
78. Wakadhani ndiwa naye kibuti, kamba wangagia hangaliketi
wala hangetanda hata katiti, wala hangezaa huyu hamama
79. Hifadhi ya Mungu hutosheleza hupita direi na maandiza
jala wa taala ndiye muweza, akawahifadhi Mola Karima
80. Siyapata mtu kuniyunia, katika nusura kwake Nabia
ila huipata yake himaya, Mungu kanivua kawa salama
81. Wala siyataka kwake zipawa, ila nitakayo kwake huyuwa
hapa duniani zitu na dawa, na kesho akhera kawa salama
82. Usikate kuya kwa Jiburili, akiwa melala tumwa Rasuli
kwani moyo wake yeye helali, ito hunikia moyo ukema
83. Hayo yalikiuwa ni mwando wake, wa kubaathiwa utume wake
kaya Jiburili namna zake, tumwa Muhamadi una nauma
84. Tabaraka Ihahu wetu molewa, hakuna mtume kutuhumiwa
hakuna utume mtu kupowa, kwa amali yake amba metuma
85. Wanagapi wawiye walopozeka, kwa mkono wake ukiwashika
wenye haja nao wakafunguka, fundo la udhia wakaterema.
86. Ikahuyi dua yake Rasuli, mwaka walokuwa chaka kikali
nti ikamea matunda ali, watu wakangia katika nema

87. Kwa wingu la mvua lenye baraka, ukadhani nti yaliposhuka
ni mayi ya pwani hutuwanyika, au sili kubwa ilo adhima
88. Niyata nsifu tumwa Bashiri, miujiza yake imedhihiri
ni kana usiku kuwa nahiri, iyu la jabali kuwa a'lama
89. Mfazi huzidi uzuri wake, muda utungapo na cheo chake
haiwi ni duni ni umbo lake, hata isitunge lulu njema
90. Sikulitumai sikuweleza, sifa zake zote kuzimaliza
hakuna ambao hilo aweza, ila Mola wake mwenye idhwama.
91. Muujiza huno wa kuruani, meuhikimisha Mola manani
Nao ni kadimu yake maani, sifa yake Rabi alokadima
92. Kwanda hayaliko hapo zamani, ila mambo yote imebaini
tangu ya akhera na duniani, habari za Adi na za Arima
93. Muujiza huno wenye baraka, udumie kwetu haukwinka
mtume mingine ilo hakika, wao wakandoka nayo huzima
94. Uthubutishie utungo wake, haina shubuha hukumu zake
mtu atetao ni uwi kwake, wala haitaki mtu hakima
95. Ambao kwa zita huhasirika, hutoka mingine akamshika
kamkutakuta akakutika, akachenda twaa zita hukoma
96. Hurudisha mno tena kwa nguvu, aloyaaridhi kwa upotovu
kama kurudishwa kwa mwenye wivu, mtu ashikwao wake hurama
97. Ni kana mawimbi kwa kwandamana, ndio kuruani yake maana
jauhari yake hushinda tena, tangu kwa uzuri hata kwa kima
98. Taajabu zake haziwangiki, mtu asomao hapati dhiki
akithirishao huwa hachoki, na thwabu kuu zisizokoma
99. Itole hatua aisomao nami humwambia ewe ambao
ni sababu kuu ya kwa Moleo, kupata wakofu ishike vema.
100. Pindi usomapo chako cha nari, ladhwa na Janimi nayo sairi
hawiya, Hutwama hata Sakari, na Jahanamuze zote huzima

101. Ni kana haudhi ya kauthari, maaswi wakenda kwa taghayuri
huosha nyuso zao zikanawiri, dhambize kuondoka wakawa wema
102. Ichishiye ndia kama siratwi, nikana mizani kwa kudhibiti
kana sikwandama zake sharuti, hayangalikua haki ndakwima.
103. Usiajibike alo hasidi, hukata kitita kishika dhidi
nawe wamuona kwa rashidi, ni ndiye ya moyo imemkama
104. Ito hutokea nuru ya yua, lipatapo ndiye hilo tambua
kana halipendi mayi kipowa, aliyo muweye hata wa homa.
105. Ewe ulokheri ya kuiliwa, na kwa haja zote kukusudiwa
wengine kanyao wengine kuwa, kwa kikaka chao wapende nyama
106. Wewe dhati yako ni miujiza, kwa wenye akili penye kwangaza
wewe ni neema kuwa fauza, kwa wenye kutaka kwako ghanima
107. Ukenda usikiu kutoka Maka, hata makadasi walipofika
kana kwenda mwezi wenye kikaka pazia zake dhulama
108. Hapo ukangia ewe Rasuli, hata ukapata bimanzili
kaba kausaini mwenye akili, hafanyi tamaa licha kukoma.
109. Wote Anbia na Mirali, kukutanguliza kwa manzili
wakaona ndiyo yasitahili, kana makhadumi kwa makhaduma
110. Na wewe Rasuli mbingu sabaa, ukazipasua ndia wasaa
wao wako nyuma kwao ni twaa, mbee ndako wewe mwenye alama.
111. Hata usiyate kula upeo, wamtangulize autakao
Katika kuruba ya Mola wao, madaraja yote yakawa nyuma
112. Mitume jamii ni maamumi, wewe ya Rasuli ndiwe imamu
umeweka tini kula makamu, makamu kamili ndako makama
113. Ili ungamano upate wewe, la kusitirika kwa uyiwawe
uyuwe na siri pa yeye nawe, upeo wa siri ya kuwa njema
114. Umefaharika fahari zote, pasi na shirika mtu yoyote
umepitapita makamu yote, pasi na kisongo wala zahama

115. Ni kubwa nikubwa daraja zako, umezowalishwa na Mola wako mngine kupata hilo haliko, za kupowa wewe zako neema.
116. Ni furaha yetu ilotimamu, komangano letu la Isilamu kwani tuna nguzo iliyotimu, ya kutuhifadhi na jahanama
117. Kwa Mungu kumwita biakrami, yawote jamii yao mitumi basi tumekuwa ni akrami, yao jamii yao umama.
118. Habari ya tumwa kubuuthiwa, nyoyo za adui yalishutua kama kushutuka kwa nyama howa, waonapo simba akikoroma.
119. Hakuwata zita za makafiri, kiwatindatinda wenye ghururi hata mfanowe ukadhihiri, mfano wa nyama katika uma
120. Walikikimbia wakitamani, wapate ziungo ziloiangani zalitukuliwa na ikibani, anayewandika kula yatama
121. Siku zikipita kwa hamu zao, hisabu hakuna aiyuawo ila nyezi mine hiyo yambao, nyezi za sharafu zitakokoma
122. Kana kwamba dini kwa maswahaba, kwao ni mgeni mwenye karaba wote majagina wana haiba, wakali kutinda kutisha dama.
123. Hufutu jaishi yalibi tano, iyo la farasi wepesi mno wote majagini kwa kamangano, hapana khilafu mwenye kusema
124. Wote hujahidi ili amali, hutaka thawabu kwake Jalali wamezotukua silaha kali, kwenda kwangamiza wenye malama
125. Hata ukaswiri Uisilamu, baada ya kuwa aloadimu zikatangamana zake hukumu, kwa baraka zao wenye karama
126. Umekafiliwa na baba bora, na mume kutosha kula dharura umeaminika hauna dhara, haowi mtumba wala yatima
127. Ni kana jabali kwa kupendana, hela waulize walo mabwana wakupe habari walizoona, ya kutinda kwao na ya kutoma
128. Uliza Huneni nayo Badiri, kadhaka Uhudi taka habari yali siku zao kufa kufari, zaidi ya baa yenye kuama

129. Panga za kufara zilikirudi, nyekundu kwa rangi kana waridi
kwa damu za watu ndevu sawadi, sikwakuonea watu wazima.
130. Waliwachandika kalamu zao, yalini mafumo kurasa zao
yali makufari muili wao, na ziungo zote wakizitoma.
131. Nao wavee silaha zao, hutamdikana kwa nuru zao
ni kana aridi sura iwao, imemaizika siyo salama.
132. Pepo hukwambia nusura yao, hao majagina suru wawao
wesapokuvaa silaha zao, huwa kana tumba iliyo njema.
133. Kupanda farasi waliwayuzi, ni kana mmea penye tukuzi
yakimekua ni yao kazi, si kwa kuifunga kwa mahazama
134. Nyoyo za kufari kwa nguvu zao, yalizidi mno khatifu yao
pasipambanuke jagina wao, na mwana kondoo au ghanama.
135. Mtu alotaka nusura yake, kwa Rasuli Ihahi amdiriki
simba kimkuta tukani mwake, ule simba hucha karudi nyuma.
136. Kula Ilamu bahati yake, nusura ya tumwa ni hadhi yake
na kula kafiri ni uwi wake, ameangamia hana salama.
137. Tume mewatia umati zake, katika hifudhi ya mila yake
cha simba kuweka zijana zake, kuwatia ndani ya tuka lema.
138. Ningapi kushinda wka mjadala, maneno ya Mungu jala waala
kwa kumtetea tumwa Rasula, ni ngapi kushinda alo haswima.
139. Lakutosha hili ni miujiza, haisi kusoma naye kaweza
kupata ilimu katika kiza, na adabu kuu naye yatima.
140. Nimemukhudumu kwa kumsifu, kwa madhambi yangu niwe mokofu
siku zalopita kwa upotofu, kwimba na kuteza na kukhuduma.
141. Kwani mambo hayo yamenivisha, yambo nilichalo la kunipisha
nimekuwa kana kwa kunendesha, nyama wa hidaya kufaa kama
142. Nimeyafuta ya upotovu, mambo ya jana ni si na ndevu
sikupata yambo kwa upumbavu, ila ni mayuto na maathima

143. Hasara iliyo nafusi yangu, haikununua dini ya Mungu kwa kuwata ladha ya kilimwengu, haikwazimu azima njema
144. Mtu alokuza akhera yake, akaikhatari dunia yake amehasirika tijara yake, imekuwa mbovu haina wema.
145. Ningatenda dhambi kuasi Mungu, ila sikufuta ahadi yangu kwake Mustwafa kipendi changu, na tamaa yangu kwake ni wema.
146. Kwani nina dhima kwake sayidi, kwani ina langu ni Muhamadi naye kutimiza wake waadi, hapana khilafu wala tuhuma.
147. Tumwa kitukua akhera yangu, ni mwenye kushika mkono wangu kwa fadhili yake nombwa kwa Mungu, niziye kutia zangu kadama
148. Nimbali kwa tumwa kwa cheo chake, kumuwasa mtu sharafu lake alomtumai umati yake, karudi patupu pasi na zema.
149. Tangu kulazimu fikira yangu, kumsifu huyu tumwa ya Mungu nalipata kheri nafsi yangu, nilitukuyelo kutuneema.
150. Wala haimwizi ukwasi wake, kwa mikono mingi kutaka kwake angalia mvua kwa wingi wake, mbinguni humea maua mema.
151. Yambo la dunia lilo hakiri, silo litakalo kwake Bashiri kana ulotenda huyu Zuheri, chenda kimsifu huyu harima.
152. Ewe akrami ya watu wote, mbwakutegemea sina yoyote ila kwako wewe usiniwate, muda wa kuzuka yambo muhimu.
153. Wala haidhiki kwangu hakika, jaha yako kubwa iso mpaka muda wa karimu akisifika, kwa ismu yako muntakima.
154. Ni kwa judi yake kwenea kwake, kheri ya dunia mle mwendako luhi na kalamu ilimu yake, haikumaliza yako ilima.
155. Sikupuke ewe nafusi jura, kwa kuona dhambi zake ni bora makosa matoto na kabaira, amekusamehe Mola karima
156. laala rehema yake Rabi, awatelezapo wenye dhunubi kalipata kubwa langu naswibi, kadiri ya dhambi kana milima.

157. Rabi jaalia ewe karimu, niyatumaiyo kwako yatimu
na niyadhaniyo ewe rahimu, unipe kwa wingi yako rehema.
158. Rabi mja wako mtwae poye, hapa duniani na akheraye
kwani kusubiri hawezi yeye, kiona zituko hawezi kwima.
159. Idhinisha wingu la swalawati, lende kwa mtume kwa daimati
inye kana mvua sikwa katiti, na wingu lingine la taslima
160. Ali na swahaba nao wawemo, thuma tabiina watie mumo
na kula takiyi awe ni somo, na kula halimu mwenye karama.
161. Pepo za umande hali zavuma, tando za mfuje zikitetema
au abembeza mtunga nyama, ngamia wachenda kwayo naghama
162. Rabi hukuomba kwa Mustwafa, makusudi yetu tupe Latwifa
dhambi tusamehe ewe Raufa, wewe ni wasia yako karama

Mwisho

Hadha kitabu milki Nana bint Umar

SHEREHE MS 304

Ubeti	Neno	Maana yake
1	tami tånganya tozi dami	changanya chozi damu
4	hasitamani hapambi nyama	hafichiki huwa dhaifu
5	yakupoteo athami thama	yaliyokupata madhambi hapo
7	fura ukuruni anama	vimba aina ya majani madogodogo yatumiwayo kwa kuzitia rangi nywele (hasa mvi). viumbe
8	khalili malama	mpenzi, rafiki lawama
10	huhutika ndwee	maradhi
14	nga	ingawa
16	kewi mvi). Anama	kisoi, ukaidi
18	kunamsa mũwasa	viumbe kunyonyesha kumwachisha kunyonya
19	nituma	
20	itunge	ichunge
21	kinama batwini	ukiinama, ukiangalia ndani

22	zitimbi sitaghafali	vitimbi usighafilike
23	ito mayuto masito	jicho majuto faragha
24	asi wo wawili	waepuke hao wawili
25	haswimu (hasimu) hakimu	nafsi limetumika (kisitiari) shetani (limetumika kisitiari)
26	maghafira kaula iso amala nasia ambao amezokama	msamaha maneno pasipo matndo saba ambaye ni tasa
27	ni dunda kimisha	unanidunda chosha
29	layali fura	usiku jaa
30	mifuzi	mabega
31	iza	kataa
32	maasuma thakalaini pasipo matindo nasiba ambao amezokama	mwenye kuhifadhiwa majina na watu nasibisha ambaye ni tasa
34	tiati thakalaini insi ajama	ardhi majini na watu binadamu wasiokuwa Waarabu

36	shufaa zidihama	uombezi msongamano
37	wathiki wa wao	a kweli, aminifu wote
38	karama	utukufu
39.	ukosi sudu	
40.	shikili	
41.	Karima Mungu)	mwenye upaji mwingi (Mwenyezi
43	asa	kanya, kataza
45	yuwikana	julikana
46	ina	jina
47	samia karama	sikia utukufu
48	emewa	kufikiri jambo mpaka ukashindwa
49	toto nadhiri	dogo macho
50	taghafuli nda aleleo	kughafilika ni mfano waliyelala
51	bikulli himi wote muyua uyuzi	wote mjua ujuzi
53	haliyaya dhulama	halijaja giza
54	ghaya	upeo (wa jambo)
55	sharafu badiri	utukufu mwezi

57	achanda kuteka	akianza kucheka
58	nukato	mafuta yenye harufu nzuri
62	domaa	didimia, zama
63	dhwama Fufuma	kiu
65.	Jiha	upande
66	- tota mato malama	pofuka macho laumu
68	zimondo	vijinga vya moto
70	katiti	chache, dogo
71	sabihi Dhanuni	takasa Mwenyezi Mungu Nabii Yunusu
72	hayali na nyao miundi	hayakuwa na miguu ya kwendea miguu
74	liarara	joto, fukoto la joto
76	tungia	angalia
78	kibuti (ankabuti) hamama	buibui njiwa
79	derei	vazi la chuma
82.	Hunikia	
83.	Baathiw Nauma	pewa utume usingizi
84	Tabraka Chachu - tuma	ametukuka mwenyeMungu - chuma

86	ikahuyi chaka ali		ika bora
87	sili		mafuriko ya maji
88	nari iyu		moto juu
89	mfazi		lulu
90	idhwama		utukufu
91.	meuhikimisha		
92.	kadimu		tangu, zamani
93	huzima		
94	shubuha teta uwi		tatizo, mambo yenye kutatiza gomba ubaya
95	kwa zita kutakuta akachenda zita		kwa vita tingisha akatenda vita
96	hurama		mke wa kuoa
100	chako ladhwa jahimi sairi hawiya hutwama sakari		kuwaka majina saba ya nyumba vya moto jahanamu
101	haudhi taghayuri		birika badilika

102	ichishiye	inatisha
103	dhidi rashidi	kinyume muongofu
104	muweye	mgonjwa
105	kuiliwa kanyao	kujiliwa
106.	fauza ghanima	
107.	kikaka dhulama	haraka jiza
108	manzil kaba kausaini makhadumi makhaduma	mahali, makazi matukufu, tukufu ncha mbili za upinde watumishi mwenye kutumikiwa
112	maamumi imamu	wenye kufuata kiongozi, mkaa mbele
113.	uyiwawe	
114	kisongo zahama	msongamano hasia
115	zowakishwa tawalishwa	
117	bi -akrami umama	kwa utukufu umma
118	buuthi nyama howa	pewa utume wanyama wanaoliwa wafugwao majumbani
120.	ikibani	
121	jagina	shujaa mkuu
123	khilafu	kupinga

126	mtumba	mchumba
128	kuama	kuenea
131	wavee	walivaa
131	tamdikana	tambulikana
132	tumba	kokwa
134	ghanama	mbuzi
135	tukani	chakani, porini
139	haisi	hajui
142	mayuto maathima	majuto madhambi
144	tijara	biashara
146	waadi	ahadi
150	haimwizi ukwasi	hachoshwi utajiri
151	hakiri	dhalili, nyonge
153.	muntakima	ubao na kalamu
154.	luhi na kalamu	mpumbavu, mjinga
155	jura matoto kabaira	madogo makubwa
156	dhunubi naswibi	madhambi fungu
158	poye	upole
159	salawati daimati taslima	rehema milele amani

160	thuma tabiina takiyi halimu	kisha wenye kufuata mchaji, mtawa mpole
161.	mfuje	

NOTES ON CONTRIBUTORS

Mwalimu Pera Ridhiwani: Reknowned Islamic and Kiswahili scholar; formerly worked with the Institute of Kiswahili Research (IKR) as a transcriber of Arabic-Kiswahili manuscripts. He died in August 1997.

Kyallo Wadi Wamitila: Lectuer, University of Nairobi. He is currently studying literature at the University of Bayrenth, Germany.

Y.M. Kihore: Senior Research Fellow in Linguistics, IKR, University of Dar es Salaam.

Alice Nyambura Mwihaki: Works at the Department of Kiswahili and African Languages, Kenyatta University, Kenya.

P.M. Musau: Works at the Department of Kiswahili and African Languages, Kenyatta University, Kenya.

Saida Yahya-Othman: Associate Professor of Linguistics at the Department of Foreign Languages and Linguistics, University of Dar es Salaam.

Henry R.T. Muzale: Lecturer at the Department of Foreign Languages and Linguistics, University of Dar es Salaam.

F.E.M.K. Senkoro, Associate Professor, Kiswahili Department, University of Dar es Salaam.